

PROBLEMI SURADNJE U OTKRIVANJU NESTALIH – JE LI JE SPORNA SAMO SRPSKA STRANA?

 www.stina.hr/2025/08/26/problemi-suradnje-u-otkrivanju-nestalih-je-li-je-sporna-samo-srpska-strana/

Kada je u pitanju otkrivanje sudbine nestalih u Domovinskom ratu uobičajeni narativ koji prati ovu bolnu problematiku u pravilu je i politički i medijski neprimjereno pojednostavljen . Daje se aktualno stanje broja nestalih, tragična priča neke porodice koja traži svoje najmilije i zaključak kako srpska strana uporno odbija suradnju i pružanje dragocjenih informacije . U tom reduciranom i jednodimenzionalnom pristupu propušta se objektivnije prezentirati barem dvije stvari , a to je kakav je uopće struktura nestalih kao npr. podaci da je među njima veliki broj i osoba srpske nacionalnosti mahom nestalih u operacijama 1995. (Bljesak i Oluja) te na koji način hrvatska strana izražava spremnost da potiče i sudjeluje u suradnji otkrivanja sudbine nestalih. S druge strane neke izjave s srpske strane koje nitko ne dovodi u pitanje niti ih kritički vrednuje otvaraju mnoga, pa i nelagodna, pitanja te traže odgovornije i objektivnije pristupe ovim teškim i mučnim problemima koji i dalje stoje kao ključna postratna prepreka uspješnijoj normalizaciji odnosa između dvije zemlje .

Kada 30. kolovoza otkuca još jedan Međunarodni dan nestalih osoba mogli bi s velikom dozom sigurnosti reći što će biti poruke vodećih hrvatskih političara. Uglavnom one koje slušamo ne godinama, nego možemo reći i decenijama i u kojima se ne mijenjaju ni slovo ni zarez.

Premijer Andrej Plenković je, kao svojevrsnu uvertiru, svoju poruku ispalio u Kninu prigodom obilježavanja 30. obljetnice vojno – redarstvene akcije „Oluja“. U svom govoru je, između ostalog, istakao veliki i bolni problem nestalih te podsjetio da se još uvijek traži 1744 nestale osobe. „Očekujemo da Beograd konačno pokaže stvarnu spremnost na suradnju – jer bez pune istine o nestalima nema ni iskrenih odnosa, ni europske budućnosti“, poručio je Plenković. Tvrdnje da srpska strana i dalje odbija dati dragocjene informacije (a koje dijelom vjerojatno ima ili ih zasigurno može pribaviti) o nestalim hrvatskim civilima i braniteljima te da će takvo ponašanje blokirati njen put u EU, s još ponekim detaljem nadopunit će drugi u kasnijim istupima.

Naime, ako malo prokopamo po povijesti takvih izjava naći ćemo primjerice da je ključna resorna osoba, ministar branitelja Tomo Medved još 2016., baš oko Međunarodnog dana nestalih osoba, dakle prije jednog desetljeća, na početku ministarskog mandata, u Vukovaru rekao da Srbija ni dvadeset godina nakon Domovinskog rata ne daje dovoljan doprinos pronalasku tijela nestalih. „Ne možemo biti zadovoljni odnosom Srbije kao države, koja ni dvadeset godina nakon Domovinskog rata ne daje dovoljan doprinos kako bi se pronašla tijela naših nestalih. To je jedno od pitanja i jedna od obveza koje je Srbija preuzela u tekstu predpristupnog sporazuma s EU i tražimo od Srbije da posebno u tom poglavlju i posebno po tim pitanjima da svoj maksimum“, rekao je Medved, dodajući kako Hrvatska ima niz mogućnosti za uvjetovanje Srbiji da ispuni ono što je potpisala u predpristupnom sporazumu.

„Smatramo kako je pitanje nestalih osoba, pored stavljanja van snage zakona o tzv. jurisdikciji, apsolutni prioritet i zasigurno će Hrvatska poduzeti sve da izvrši pritisak na Srbiju da aktivno sudjeluje“, upozorio je Medved. Kako onda kada je Hrvatska tražila još 1990 nestalih osoba, tako i danas kada ih je 1744 (dakle oko 250 manje, što možda i nije tako loš rezultat s obzirom na brojne prepreke koje stoje na putu) ključni problem ostaje isti: Srbija ne surađuje i ne da ne daje maksimum, kao što je tražio ministar Medved, već, prema mnogim izjavama hrvatskih dužnosnika, ni osnovni minimum!

Pacetin, 060710

Ljudske kosti, za koje se pretpostavlja kako najvjerojatnije potječu iz Domovinskog rata, pronađene su u protekla dva dana na gradilištu buduće farme za tov svinja između Pačetina i Bobote.

foto: Mladen Obrenović

APSOLUTNI PRIORITET

S druge strane npr. 2022. godine u danima obilježavanja „Oluje“ te kritike Beograda zbog njegovog neprimjerenog odnosa prema toj povijesnoj hrvatskoj oslobodilačkoj bitci ministar hrvatskih branitelja i potpredsjednik Vlade Tomo Medved poručuje da je Republika Hrvatska uvijek spremna na dijalog i suradnju: „Hrvatska je uvijek pripravna za razgovor, ali na osnovi konkretnih činjenica i pokazatelja. Svake godine ih pozivamo da se uključe u proces pronalaska nestalih osoba i da otvore svoje arhive. Ulažemo ogromne napore u pronalasku nestalih, imamo rezultate, ali nemamo pomoć iz Beograda. Oni ne prihvaćaju činjenicu da su u Srbiju odveli građane RH, da su tamo imali logore. Oni ne žele obešteti žrtve ni procesuirati ratne zločine. Tu pomaka nema“, zaključio je Medved.

I tako iz godine u godinu, od „Oluje“ do „Oluje“. A između toga, kad god je prilika, ista priča i narativ zdušno pomognut orkestriranom većinskom medijskom potporom, ali, na žalost, sa sadržajno vrlo reduciranim jednodimenzionalnim pristupom. Uobičajeni medijski scenarij, koji prati političke istupe, svodi se na konstatiranje broja nestalih za kojima Hrvatska još uvijek traga. Pritom se, u pravilu, ni ne pokušava bar spomenuti ostale, inače poznate činjenice, koje se sporadično pojave u javnosti. Riječ je o nacionalnoj strukturi nestalih koja nije jednobrazna, nego značajno podijeljena. Stoga bi mnogi mogli ostati iznenađeni spoznajom da je među nestalima blizu polovine njih srpske nacionalnosti, ili

pak, da se osim podatka o velikom broju nestalih s područja Vukovara, može govoriti i o tome kako je velik broj i onih za kojima se traga nestao 1995. godine, u jeku najznačajnijih hrvatskih vojnih operacija.

Ujedno, uz suhe brojeve ide neka tragična priča hrvatske obitelji koja traži svoje najmilije i naravno zaključak kako srpska strana ne surađuje i ne da informacije kako bi olakšala pronalazak žrtava. O tome što radi hrvatska strana se relativno malo govori konkretno i detaljno izuzev „da se s hrvatske strane ulažu maksimalni naponi“. U što i kako, posebno kada je riječ o „onim drugima“, uglavnom nema informacija. A ti drugi i postaju najveći problem ovih narativa. Neshvatljivo je da nikada nema bar neke elementarne empatije za te „druge“ žrtve, ili bar za nekog s „druge“ strane („koja ne surađuje“), koga bi se upitalo da pojasni ili komentira kako se i zašto ne surađuje. Jer i elementarni uzusi novinarske profesije nalažu da se čuje nešto i s druge strane, ali je to u ovim slučajevima izrazito manjkavo.

ISKRIVLJENA PERCEPCIJA

Ipak, ponekad i ta „druga“ strana dobije neke mogućnosti i prostor pa i medijski, ali to uglavnom ostaje ispod radara mainstreama i šire hrvatske javnosti. A zasluživalo bi izuzetnu pažnju, bilo da nas informira i osvijesti o nekim važnim aspektima ovih problema, ili pak da se na to, počevši od visoke politike pa dalje, kritički osvrnemo. Umjesto toga gotovo da imamo onu davnu, sada već zaboravljenu – hrvatsku šutnju.

Tako je pretprošle godine, donedavni izaslanik predsjednika Srbije za problematiku nestalih Veran Matić, inače osoba visokog političkog i novinarskog integriteta, koji je 90-tih predvodio srpski medijski otpor Miloševićevu režimu, riskirajući ne samo profesionalnu egzistenciju već ponekad i život, u povodu obilježavanja Međunarodnog dana nestalih osoba u Vukovaru izjavio: „Danas sam ovde kako bih video šta možemo da uradimo da se potraga za nestalima efikasnije odvija. U proteklih nekoliko godina, kao specijalni izaslanik predsednika Republike Srbije, učinio sam koliko sam individualno mogao, ali moram da vam kažem da me je sramota koliko je malo napravljeno i sramota me je činjenice da postoji zastoj u identifikovanju i ekshumacijama, a čini mi se i ozbiljan zastoj u potrazi. Prema podacima Republike Hrvatske, traga se za 1.806 osoba. Kada se od tog broja oduzme 854 tela koja su ekshumirana i koja se nalaze u mrtvačnicama, dobijemo novu cifru od 962 nestala za kojima se traga i za koje je potrebno pronaći grobna mesta, ekshumirati i identifikovati. Ovaj broj od 854 tela koja se nalaze u mrtvačnicama jako dugo figurira u tom obimu i to je nešto što ne možemo da razumemo. Zbog čega toliko sporo ide identifikacija? To bi trebao da bude lakši deo posla, jer su već pronađena tela“, naveo je Matić nedostatke u procesu pronalaženja, ekshumacije i identifikacije nestalih osoba na konferenciji za tisak, zajedno s predstavnicima SNV-a, SDSS-a i udruge „Protiv zaborava“, koju su prenijele „Novosti“.

Zar ovi podaci ne zaslužuju medijsku pozornost, istraživanje o tome što se i kako radi kada su u pitanju nestali, ili pak oštru kritiku, ako su ocijene i podaci neutemeljeni. Ali, ništa od toga. Osim glavne nadležne institucije – Ministarstva hrvatskih branitelja u čijem reagiranju se Matićeve izjave i ocjene nazivaju politikantskim te se i dalje inzistira na tome

kako srpska strana ne surađuje. Međutim, u vezi najznačajnijeg podataka kojeg je iznio Matić – da u hrvatskim mrtvačnicama ima 854 neidentificirana tijela, kaže se tek da su podaci i zaključci netočni. Mnogo širi prostor je posvećen naporima Ministarstva u traženju grobišta nestalih osoba te se odbacuje ocjena o diskriminaciji (srpskih žrtava) u procesu traženja nestalih pa se navode i detaljni podaci o pretragama terena i identificiranim žrtvama (ali se ne navodi o kojim je žrtvama riječ, hrvatskim ili srpskim). Zar je stvarno problem navesti da je identificirano toliko i toliko hrvatskih, a toliko i toliko srpskih žrtava? Stanje bi bilo jasnije, a suradnja i povjerenje jači i plodonosniji.

Vukovar, 050810

Oglašavanjem crkvenih zvona i sirena, te polaganjem vijenaca na Memorijalnom groblju žrtava iz Domovinskog rata, i u Vukovaru je obilježen Dan pobjede i domovinske zahvalnosti te Dan hrvatskih branitelja.

foto: Mladen Obrenović

VAŽNI PODACI

Ali i prije ovih sažetih ocjena i podataka Matić ih je na široko elaborirao u opširnom intervju „Novostima“ u svibnju 2023., kada je kazao da u hrvatskim mrtvačnicama ima čak 854 neidentificiranih tijela te da za 85 posto ovih slučajeva nema podudarnog DNK, ili uzorka na osnovu kojega bi se mogla vršiti identifikacija. To, po njemu, zahtijeva posebnu zajedničku aktivnost i potragu za srodnicima i rođacima te nadalje da se učine dostupnim podaci o mjestima ekshumacije, kako bi se svi mogli uključiti u potragu. Ovaj prijedlog – ponuda je ostao bez reakcije, iako bi vjerojatno doprinio rješavanju ovih najbolnijih problema nasljeđa rata. Na suhoparne kritike hrvatskog Ministarstva branitelja Matić je konkretno odgovorio, ponajprije ocijenivši da obje zemlje koče proces pronalaženja nestalih. Kao argument je ponudio analizu dinamike sastanaka nadležnih organa te

realizaciju dogovorenog koja bi, tvrdi, pokazala da nema nikakvog napretka te da reakcija Ministarstva nije konkretno demantirala ni jedan podatak koji je iznio, već su samo ponuđeni vlastiti podaci koji se ne referiraju na one koje je on iznio, od kojih neki djeluju šokantno, odnosno da skoro 900 posmrtnih ostataka nestalih osoba čeka identifikaciju.

U svojoj reakciji Matić detektira još jedan važan problem. Apostrofirajući razgovore s premijerom Andrejom Plenkovićem ističe kako je on otvoren za argumente i suradnju, ali da operativni nivoi ispod te razine stoje u nekoj vrsti ukopanosti prema ovoj temi, koja vodi konfrontacijama, a ne približavanju i rješavanju pitanja nestalih. Pri tome otvoreno kaže da u toj opstrukciji sudjeluje i srpska strana, ali ističe kako je to ipak tek 50 posto problema. Za ostatak problema znakovita je njegova izjava: „Od Zakona o nestalim osobama u Domovinskom ratu, koji je donet 2019. nema mogućnosti da srpska strana prati što rade institucije u Hrvatskoj. Ne razumem što je tema tog zamračenja podataka iz obaveza sporazuma i protokola. Sve je u rukama Ministarstva branitelja, a iz procesa identifikacije se isključuju Srbija i srpska zajednica u Hrvatskoj“.

Vrijeme tako prolazi i postaje jasno da se, njegovim protokom, gubi šansa da i otkriveni posmrtni ostaci budu identificirani, da već sada neki od njih, zbog propadanja posmrtnog materijala, ne mogu ni biti identificirani onim čime u tom pogledu raspolaže Hrvatska te da daljnji uspješniji rad u tim slučajevima zahtijeva vrlo skupe metode kojima raspolažu neke druge zemlje u svijetu.

Sotin, 141010

U spomen na 64 sotinske žrtve, od kojih se skoro polovica još uvijek vodi na popisu nestalih, položeni su vijenci i zapaljene svijeće podno kriza u središtu sela. Janja Raguž pokazuje fotografije svog supruga i kćeri, nestale u ratu '91.

foto: Mladen Obrenović

VRIJEME IZMIČE

I dok hrvatska strana, s pravom, upire prstom u srpske institucije ni sama često ne daje bolji primjer. Tako je Komisija za nestale Republike Srbije 2021. g. poslala molbu Hrvatskoj upravi za zatočene i nestale (temeljem informacija pripadnika Hrvatske vojske) da se pretraži lokalitet Prvače kod Nove Gradiške za kojeg se tvrdilo da je tamo pokopano stotinjak osoba nakon operacije Bljesak. Na raspolaganju je bila i mogućnost da se preko Međunarodnog Crvenog križa zatraži satelitska snimka terena tog lokaliteta iz 1995. godine, jer preko Crvenog križa takve snimke (besplatno) nudi State Department, ali samo ako ih zatraži zemlja na čijem se teritoriju ta lokacija nalazi. Dakle, u ovom slučaju Hrvatska. Takve snimke ne otkrivaju masovna grobišta, ali mogu bitno pomoći u

njihovom traženju. Međutim, hrvatska strana je odgovorila da je prema njenim saznanjima ta lokacija „neizgledna“, iako bi se izglednost ili neizglednost lokacije puno bolje utvrdila korištenjem raspoloživih međunarodnih alata i instrumenata, čime bi se onda i podigla razina međusobne suradnje i povjerenja.

Dakle, normalizacija i suradnja bi bili ključni preduvjeti za ostvarivanje napretka po pitanju najbolnijeg dijela ratnog nasljeđa – nestalih osoba. Stoga, u tom cilju, ako se doista želi pomoći njihovim obiteljima, treba zatomiti neke državne i političke oholosti i taštine, a možda i bojazni što sve još otkrivanje tih tragičnih sudbina može donijeti.

Nema sumnje da se štošta ima i može zamjeriti srpskoj strani kada su u pitanju napori i procesi normalizacije, ali očito je da ni hrvatska nije baš nevina. Ipak, da bi problem promotrili iz, uvjetno, neutralnijeg i objektivnijeg kuta, dakle mimo službenih izjava političara vezanih uz proces normalizacije, u kojima su najčešće fraze koje služe održanju status quo, vrijedi spomenuti i neke druge izvore. Tako je, primjerice, nekadašnja ministrica, bliska suradnica hrvatskog predsjednika Franje Tuđmana te političarka duboko involvirana u neke ključne procese rješavanja hrvatsko-srpskih odnosa, Vesna Škare Ožbolt (nakon što je prije dvije godine opravdano kritizirala neutemeljene srpske ocijene o karakteru i posljedicama „Oluje“), istakla da između Hrvatske i Srbije nema dubinske normalizacije odnosa, a vatrene izjave tijekom svake proslave „Oluje“ to najjasnije pokazuju. „Normalizacije nema niti na njoj itko radi i to je ključ svega“, naglasila je nekadašnja Tuđmanova suradnica.

Također, na nedavnoj konferenciji „Nacionalni sustavi zaštite hrvatske nacionalne manjine u Republici Srbiji i srpske nacionalne manjine u Hrvatskoj“, koju je organizirala Zajednica protjeranih Hrvata iz Srijema, Bačke i Banata, Jasna Vojnić, predsjednica Hrvatskog nacionalnog vijeća u Republici Srbiji i saborska zastupnica dijaspor s liste HDZ-a, je istakla: „Mi međusobno surađujemo razgovaramo i radujemo se svakom pomaku i nismo sretni ni zbog jednog govora mržnje kada se dogodi i u Hrvatskoj ili u Srbiji. Ali ono što želimo je da naše dvije države intenzivnije surađuju. To je ono što je generalno problem. Ne postoje bilateralni sporazumi, ne postoje susreti, ne postoje razgovori o pomacima i već nekoliko godina je status quo“. I dok je tako, ne treba očekivati ni napredak u rješavanju problema nestalih, a njihovo vrijeme pomalo, ali neumitno ističe.

TEŠKA PITANJA

Stoga bi se, umjesto stalnog, kontraproduktivnog optuživanja za ne suradnju (i prijetnje europskim blokadama, čiju učinkovitost bi tek trebalo vidjeti), trebalo iznaći mehanizme kako tu suradnju pokrenuti. Neki pozitivni vlastiti primjeri bi sigurno bili poticajni i za drugu stranu. Zato priču ne možemo svesti na opasno pojednostavljenu formulu: oni ne surađuju! Jer revers tog aversa je pitanje surađujemo li mi u dovoljnoj mjeri? I to je ključni dio vjerojatnog rješenja.

Kao dobar primjer može se spomenuti ukidanje viza. Vrijedi se pak prisjetiti i jednog krupnog problema u hrvatsko – srpskim odnosima za kojeg je u jednom trenutku pronađeno rješenje. Riječ je o problemu univerzalne jurisdikcije zbog koje Hrvatska prijeti

Srbiji blokadom ulaska u EU, ako ne ukine odredbe koje se odnose na rat u Hrvatskoj, a za koju je svojevremeno čak i sadašnji Glavni državni odvjetnik Ivan Turudić, tada predsjednik Županijskog suda u Zagrebu, u jednom intervju rekao kako naravno da Srbija ima pravo na univerzalnu pravnu jurisdikciju, ali da nije pristojno da je koristi. Iako pravo i pristojnost nisu istoznačnice, ipak imaju neke dodirne točke pa pristojni i civilizirani ljudi uvijek mogu naći neko rješenje. Na tom tragu je svojevremeno bio dogovor predsjednika Hrvatske i Srbije Ive Josipovića i Borisa Tadića. Oni su utvrdili da se potencijalne slučajeve primjene te jurisdikcije treba najprije stručno preispitati, a ono što ostane, s obzirom da se radi o hrvatskim građanima, prepustiti hrvatskom pravosuđu. Na žalost to rješenje je ubrzo propalo. Možda zato jer je potencijalno otvaralo mogućnost procesuiranja nekih „zasjenjenih“ ratnih zločina, od čega obje zemlje bježe kao vrag od tamjana. Je li sličan razlog stvara blokadu i kod otkrivanja sudbine nestalih? Naime, neće li ubrzanije istraživanje sudbine nestalih otvoriti razgovor o vremenu nestanka kao i okolnostima stradavanja? Ako ne za sve, a ono za mnoge. I neće li možda otkrivanje tih grobišta i njihovih ostataka pokazati da su mnogi stradali i nestali u okolnostima – ratnih zločina? Kako ratni zločini ne zastarijevaju to bi neka otkrića ove dvije države moglo staviti i pred nove izazove, kušnje i obaveze koje izgledno nikako ne žele.

Autor: Pero Jurišin tekst objavljen 26.8.2025. godine

Foto : Mladen Obrenović

Tekst je dio serijala projekta „ Problem nestalih osoba u Domovinskom ratu – k istini, a protiv političkih manipulacija „ koji se realizira uz financijsku podršku Agencije za elektroničke medije u okviru Programa ugovaranja novinarskih radova u elektroničkim publikacijama – poticanje kvalitetnog novinarstva za 2025. godinu.